

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM**

NGUYỄN THỊ LOAN

**NGHIÊN CỨU KIẾN THỨC BẢN ĐỊA GÂY TRỒNG
VÀ PHÁT TRIỂN NGUỒN LÂM SẢN NGOÀI GỖ
TẠI VÙNG ĐỆM VƯỜN QUỐC GIA TAM ĐẢO**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NÔNG NGHIỆP

THÁI NGUYÊN, NĂM 2010

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM**

NGUYỄN THỊ LOAN

**NGHIÊN CỨU KIẾN THỨC BẢN ĐỊA GÂY TRỒNG
VÀ PHÁT TRIỂN NGUỒN LÂM SẢN NGOÀI GỖ
TẠI VÙNG ĐỆM VƯỜN QUỐC GIA TAM ĐẢO**

Chuyên ngành: Lâm học

Mã số: 60 62 60

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NÔNG NGHIỆP

Người hướng dẫn khoa học: 1. GS.TS. ĐẶNG KIM VUI

2. THS. ĐỖ HOÀNG SƠN

THÁI NGUYÊN, NĂM 2010

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là đề tài nghiên cứu của riêng tôi, những số liệu và kết quả trong luận văn này là hoàn toàn trung thực, chưa hề được sử dụng để bảo vệ ở một học vị nào khác.

Mọi sự giúp đỡ cho việc hoàn thành luận văn đều đã được cảm ơn. Các thông tin, tài liệu trình bày trong luận văn này đã được chỉ rõ nguồn gốc./.

Thái Nguyên, tháng 11 năm 2010

Tác giả

Nguyễn Thị Loan

LỜI CẢM ƠN

Luận văn được hoàn thành tại trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên theo chương trình đào tạo cao học lâm nghiệp, chuyên ngành Lâm học khoá 16, từ năm 2008 - 2010.

Trong quá trình thực hiện luận văn, tác giả đã nhận được sự giúp đỡ quý báu của Khoa sau đại học, các thầy cô giáo Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên; Ban quản lý vườn quốc gia Tam Đảo, Hạt kiểm lâm Tam Đảo, Lãnh đạo và đồng nghiệp Hạt Kiểm lâm Đồng Hỷ,... nhân dịp này, tác giả xin chân thành cảm ơn về sự giúp đỡ quý báu đó.

Trước hết, tác giả xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc nhất tới PGS.TS. Đặng Kim Vui, Ths Đỗ Hoàng Sơn - Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên, đã dành nhiều tình cảm tốt đẹp và trực tiếp hướng dẫn khoa học giúp tác giả hoàn thành bản luận văn này.

Tác giả xin gửi lời cảm ơn tới UBND huyện Tam Đảo, UBND 2 xã Đại Đình và Hồ Sơn, Ban quản lý vườn Quốc gia Tam đảo, Lãnh đạo và tập thể cán bộ - Hạt Kiểm lâm Tam Đảo, Lãnh đạo và đồng nghiệp Hạt Kiểm lâm Đồng Hỷ, tập thể hội LSNG và các hộ gia đình các xã Đại Đình - Hồ Sơn,... đã tạo mọi điều kiện giúp đỡ tác giả trong quá trình thu thập số liệu ngoại nghiệp.

Cuối cùng tác giả xin gửi lời cảm ơn tới gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã dành nhiều tình cảm động viên, cổ vũ tác giả trong suốt quá trình làm luận văn.

Thái Nguyên, tháng 11 năm 2010

Tác giả

Nguyễn Thị Loan

MỤC LỤC

ĐẶT VẤN ĐỀ	1
Chương 1: TỔNG QUAN VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU	4
1.1. Khái quát về kiến thức bản địa và vai trò của kiến thức bản địa	4
1.1.1. Khái quát về kiến thức bản địa.....	4
1.1.2. Tầm quan trọng của kiến thức bản địa	9
1.2. Một số khái niệm có liên quan	11
1.2.1. Khái niệm về tính bền vững.....	11
1.2.2. Định nghĩa về Lâm sản ngoài gỗ.....	12
1.3. Thực trạng và vai trò LSNG Việt Nam.....	14
1.3.1. Thực trạng nguồn lâm sản ngoài gỗ ở Việt Nam.....	14
1.3.2. Vai trò của lâm sản ngoài gỗ.....	16
1.3. Các nghiên cứu có liên quan đến LSNG.....	18
1.3.1 Nghiên cứu ở nước ngoài.....	18
1.3.2. Nghiên cứu ở Việt Nam	23
Chương 2: MỤC TIÊU, ĐỐI TƯỢNG, NỘI DUNG VÀ PHƯƠNG	
PHÁP NGHIÊN CỨU.....	31
2.1. Mục tiêu	31
2.1.1. Mục tiêu chung	31
2.1.2. Mục tiêu cụ thể	31
2.2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	31
2.2.1. Đối tượng nghiên cứu	31
2.2.2. Phạm vi nghiên cứu	32
2.3. Nội dung nghiên cứu	32
2.4. Phương pháp nghiên cứu.....	33
2.4.1. Phương pháp tổng quát	33

2.4.2. Phương pháp nghiên cứu cụ thể	34
2.4.2.1. Nguồn thông tin và chọn địa điểm thu thập thông tin	34
2.4.2.2. Phương pháp điều tra thu thập các thông tin về thực trạng gây trồng và xác định loài cây LSNG có giá trị kinh tế	34
2.4.2.3. Đánh giá hiệu quả kinh tế, xã hội và môi trường của các mô hình gây trồng cây LSNG	37
2.4.2.4. Phương pháp đánh giá các biện pháp kỹ thuật gây trồng một số loài cây LSNG có giá trị kinh tế	37
Chương 3: ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN, KINH TẾ, XÃ HỘI KHU VỰC NGHIÊN CỨU.....	39
3.1. Điều kiện tự nhiên.....	39
3.1.1. Vị trí địa lý	39
3.1.2. Đặc điểm địa hình.....	39
3.1.3. Điều kiện thổ nhưỡng	40
3.1.4. Đặc điểm khí hậu.....	40
3.1.5. Chế độ thủy văn.....	41
3.1.6. Tài nguyên thực vật	42
3.1.7. Tài nguyên động vật	42
3.2. Điều kiện kinh tế xã hội	43
3.2.1. Dân số, lao động và việc làm	43
3.2.2. Đặc điểm kinh tế.....	44
3.2.3. Tình hình sản xuất kinh doanh.....	44
3.2.3.1. Hiện trạng sử dụng đất nông - lâm nghiệp khu vực nghiên cứu	44
3.2.3.2. Sản xuất nông nghiệp.....	47
3.2.3.3. Sản xuất lâm nghiệp.....	47
3.2.3.4. Canh tác vườn hộ	48

3.2.3.5. Chăn nuôi.....	48
3.2.4. Cơ sở hạ tầng.....	49
3.2.4.1. Hệ thống giao thông.....	49
3.2.4.2. Thủy lợi.....	49
3.2.4.3. Hệ thống điện.....	49
3.2.4.4. Hệ thống bưu chính.....	49
3.2.4.5. Hệ thống y tế.....	50
3.2.4.6. Giáo dục.....	50
3.3. Đánh giá chung về địa bàn nghiên cứu.....	51
3.3.1. Những thuận lợi.....	51
3.3.2. Khó khăn.....	51
3.3.3. Mức độ tác động vào Vườn quốc gia Tam Đảo.....	52
3.3.4. Một số định hướng cho giải quyết mâu thuẫn giữa bảo tồn và phát triển.....	53
Chương 4: KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU VÀ THẢO LUẬN.....	55
4.1. Kết quả khảo sát các nhóm LSNG chính và định hướng phát triển.....	55
4.1.1. Cây thuốc.....	55
4.1.2. Măng tre.....	57
4.1.3. Cây cảnh.....	59
4.1.4. Cây lấy gỗ đa mục đích và cây ăn quả.....	61
4.1.5. Các sản phẩm sợi.....	62
4.2. Đánh giá thực trạng gây trồng và phát triển các loài cây LSNG ở khu vực nghiên cứu.....	63
4.2.1. Thực trạng gây trồng và phát triển một số loài cây LSNG chủ yếu của khu vực nghiên cứu.....	63
4.2.2. Xác định cơ cấu cây trồng LSNG có giá trị và tiềm năng phát triển tại các xã nghiên cứu.....	67

4.2.3. Tình hình khai thác, sử dụng và thị trường tiêu thụ lâm sản ngoài gỗ ở một số thôn trên địa bàn nghiên cứu	70
4.2.3.1. Tình hình khai thác và sử dụng	70
4.2.3.2. Thị trường tiêu thụ LSNG ở một số thôn trên địa bàn nghiên cứu	73
4.3. Đánh giá về mặt hiệu quả kinh tế, xã hội, môi trường của một số mô hình gây trồng LSNG có giá trị cao hiện nay ở địa bàn nghiên cứu	76
4.3.1. Hiệu quả kinh tế của một số mô hình	76
4.3.1.1. Mô hình gây trồng cây Sa nhân tím (<i>Amomum longiligulare</i>).....	77
4.3.1.2. Mô hình gây trồng cây tre Bát độ (<i>Dendrocalamus latiflours</i>)	77
4.3.1.3. Mô hình Gói hạc dưới tán rừng	78
4.3.2. Hiệu quả xã hội của các mô hình gây trồng cây LSNG	80
4.3.3. Hiệu quả môi trường của các mô hình gây trồng cây LSNG	81
4.3.3.1. Hiệu quả theo hướng tích cực.....	81
4.3.3.2. Hiệu quả theo hướng tiêu cực.....	82
4.4. Tổng kết, đánh giá các kỹ thuật bản địa trong gây trồng một số loài cây LSNG có giá trị kinh tế	83
4.4.1. Cây Sa nhân tím (<i>Amomum longiligulare</i> T.L.Wu)	83
4.4.2. Cây gói hạc (<i>Leea rubra</i> Blunne)	85
4.4.3. Cây Ba kích (<i>Morinda officinalis</i> How).....	87
4.4.4. Cây Trám đen (<i>Canarium tramdenum</i>).....	89
4.4.5. Kỹ thuật trồng Trám trắng (<i>Canarium album</i>).....	91
4.4.6. Cây rau Sắng (<i>Melientha acuminata</i>)	91
4.5. Nghiên cứu kiến thức bản địa liên quan tới khai thác, sử dụng và phát triển lâm sản ngoài gỗ	94
4.5.1. Các quy ước về khai thác, sử dụng và phát triển lâm sản ngoài gỗ	94

4.5.2. Kiến thức, kinh nghiệm trồng một số loài LSNG có giá trị cao.....	95
4.5.3. Kinh nghiệm khai thác, sử dụng một số loài lâm sản ngoài gỗ.....	99
4.5.4. Đánh giá chung về kiến thức bản địa của người dân	103
4.6. Đề xuất các giải pháp phát triển một số loài cây LSNG có giá trị cao tại vùng đệm VQG Tam Đảo.....	104
4.6.1. Giải pháp về chính sách.....	105
4.6.2. Giải pháp kỹ thuật.....	105
4.6.3. Giải pháp thực hiện và quản lý.....	107
Chương 5: KẾT LUẬN, TỒN TẠI, KHUYẾN NGHỊ	108
5.1. Kết luận.....	108
5.2. Tồn tại.....	111
5.3. Khuyến nghị.....	112
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	113
PHỤ LỤC: MỘT SỐ HÌNH ẢNH NHÂN GIỐNG, TRỒNG LSNG TẠI VÙNG ĐỆM VQGTD	120

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

LSNG	Lâm sản ngoài gỗ
TV	Thực vật
LSP	Lâm sản phụ
VQG	Vườn Quốc gia
VQGTĐ	Vườn Quốc gia Tam Đảo
NN&PTNT	Nông nghiệp và phát triển nông thôn
DTTN	Diện tích tự nhiên
DTLN	Diện tích lâm nghiệp
NN	Nông nghiệp
QLBVR	Quản lý bảo vệ rừng
FAO	Tổ chức nông lương Liên Hiệp quốc
NTFP	Non timber forest products
NWFP	Non wood forest product